

Az állattenyésztési ágazatok versenyesélyei

Udovecz G.

Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet, Budapest, 1093 Zsil u. 3/5.

ÖSSZEFOGLALÁS

A szerző összefoglalja a vágómarha, a tej, az étkezési tojás valamint a vágósertés termelés nyereségének és veszteségének alakulását 1989-1999 között Magyarországon. A termelés önköltségének üzemek közötti szórását 1998-1999-re vonatkozóan összegzi. Modellszámítások alapján prognózist ad az egyes állattenyésztési ágazatok szerkezetének változására az EU csatlakozás következtében kedvező és kedvezőtlen változásokat tárgyalva.

(Kulcsszavak: állati termék előállítás, hús, tej, tojás, versenyképesség)

ABSTRACT

Competitiveness of various branches of animal production (Hungary)

G. Udovecz

Agricultural Research Institute, Budapest, H-1093 Zsil u. 3/5.

The author summarizes the economic situation regarding beef, milk, broiler chicken, egg and pork production between the period 1989-1999 in Hungary. The production costs and their variance - best worst 10% of the producers - are evaluated for 1998 and 1999 respectively. Based on model calculations and simulations a forecast is given for the various branches of animal production regarding their possible structural changes after Hungary joins the EU. All main results are presented in graphical form.

(Keywords: animal production, meat, milk, eggs, competitiveness)

BEVEZETÉS

Mindenekelőtt célszerű tisztázni azokat a fogalmakat, amelyeket nap mint nap használunk, sokszor eltérő tartalommal. A feladat nem is könnyű, mert pontosan nem definiálható kategóriákról van szó. Versenyképesség alatt egy-egy ágazat, termékcsoport vagy termék aktuális hatékonysági paraméterei, piacrajutási képessége értendő, amit rövidtávon viszonylag jól tükröznek a jövedelmezőségi mutatók is. Egyébként a versenyképesség szakmai tartalmát – az AKII-ban végzett terméksoros vizsgálatok alapján – az alábbi hármas kritériummal ajánlom megközelíteni. Egy termék akkor versenyképes, ha

- magas szakmai színvonalon, élenjáró eljárással, jó minőségben állították elő és erről a fogyasztók széles táborát is meggyőzték; a termék iránti bizalom igazolható;
- a kínálati ára – az összehasonlítható minőségi kategóriában – azonos, vagy alacsonyabb, mint a piacmeghatározó versenytársak ára;

- tényleges fizikai piacrajutását magasfokú szervezettség, ütőképes szervezetek (értékesítő szervezetek, elosztó hálózatok, marketing szervezetek, finanszírozó intézmények stb.), jól kiépített infrastruktúra segíti elő.

Ha e feltételek közül egy is nem teljesül, akkor hiábavaló a másik kettő magas színvonala is! A versenyképesség jövőbeni alakulását, dinamikus mozgásterét nevezem versenyesélynek.

Ami a magyar állattenyésztés befutott fejlődési pályáját, jelenlegi versenyképességét, illetve várható versenyesélyeit illeti, elsősorban azokra a szemléleti ellentmondásokra szükséges utalni, amelyek nagy hatással voltak/vannak a tenyésztők és a fogyasztók döntéseire is. Például:

- Az orvosok, a táplálkozástudomány képviselői – főleg a koleszterol veszélyre hivatkozva – óvják a lakosságot a tojás, a tejtermékek és a vörös húsok fogyasztásától. A kampány igen sikeres, noha ugyancsak a tudomány talált már ellenérveket is.
- Környezetünk megóvása valamennyiünk számára fontos dolog. Néha azonban e területen is előfordultak jószándékú túlkapasok. A magyar állattartás intenzitása, s ezáltal a környezet trágya-szennyezettsége töredéke az éllovas EU-országok hasonló mutatóinak. Ebből a szempontból tehát nem hátrányokról, hanem előnyökről kell beszélnünk.
- Állandó érdekellentét, konfliktusok, a kooperáció alacsony foka jellemzi az állati termék-vertikumok viselkedését. A „gabona-termelés – állattenyésztés – feldolgozás – elosztás” termékpályák szereplői megrekedtek a piaci verseny kezdetleges fokánál, s a piaci veszteségek mérséklésére nem építették ki a másutt már bevált csillapító mechanizmusokat.
- Bizonytalanság tapasztalható állattenyésztésünk valódi versenyképességét az előnyöket, a hátrányokat, a támogatottság illetően. Pedig ideje tisztán látni, ideje pontosan definiálni helyzetünket, versenyképességünk gyenge pontjait, mert mindez hatványozottan esik majd latba közelgő EU-csatlakozásunk után.

Előbbi gondolatot folytatva, annyit máris előre lehet bocsátani, hogy állattenyésztési ágazataink versenyesélyei szintén ellentmondásosak: vannak biztató jelek, pozitív adottságok, de jócskán léteznek kockázati tényezők is. Igen aggasztó az állattenyésztés elmúlt évtizedes fejlődési, inkább visszafejlődési tendenciája.

Az ágazat termelése (1998. évi változatlan áras teljesítménye) 35-37%-kal csökkent. Ez mintegy 300 Mrd Ft-os kiesést jelent. A hazai piac igen jelentősen összezsugorodott. Az egy főre jutó állati termék fogyasztás 30%-kal esett vissza. A GDP és a reáljövedelmek növekedése következményeként, a lakossági fogyasztás az utóbbi 2-3 év során ismét emelkedni kezdett. A mérsékeltebb fogyasztás ellenére az állati termékek (nettó) exportja az évtized elejei 1200 millió \$-ról 650-700 millió \$-ra zsugorodott. Általában megállapítható, hogy a magyar állattenyésztést – versenytársainkhoz képest – alacsony állománykoncentráció, az állattartó telepek (istállók, ólak stb.) műszaki-technológiai színvonalának elavultsága és a tenyésztési, a takarmányozási fajlagos mutatók szintén alacsony színvonala jellemzi. Ha mindehhez figyelembe vesszük a közgazdasági feltételek (árak, támogatások, agráröllő) szintén számunka hátrányos hatását, akkor aligha lepődhetünk meg a jövedelmezőségi viszonyok hektikus alakulásán (1., 2. ábra).

1. ábra

Az ár, az önköltség és a nyereség/veszteség alakulása

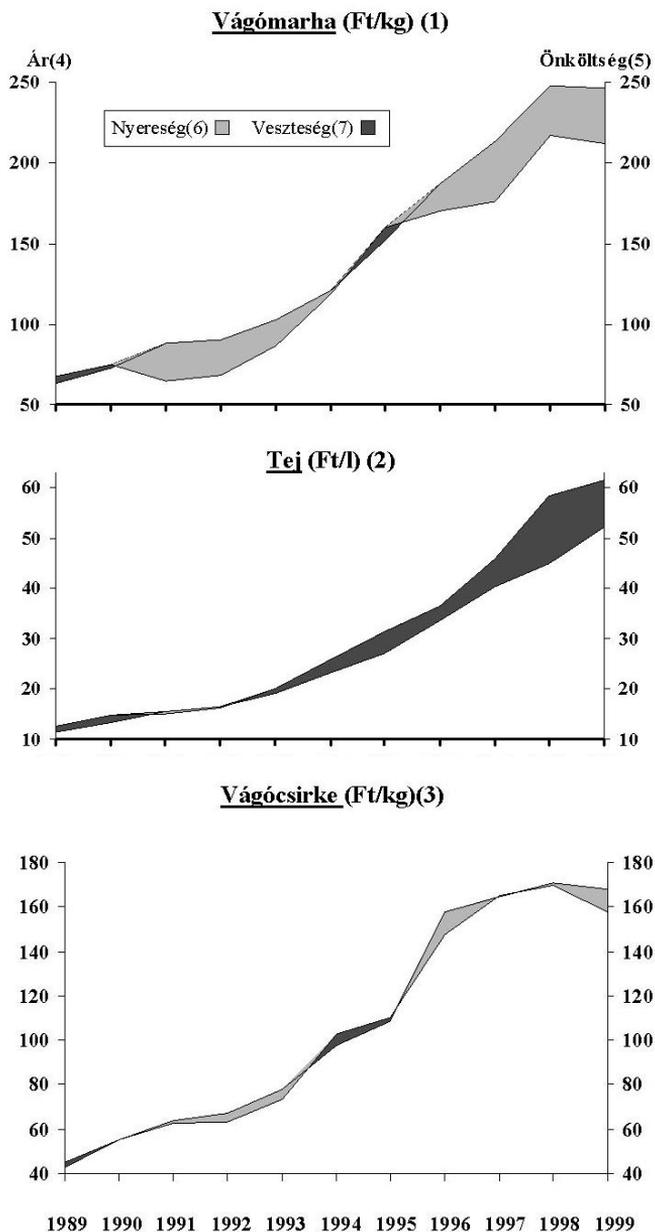

Figure 1: Price, production cost and profit/loss relationships

Beef (Ft/kg)(1), Milk (Ft/l)(2), Broiler chicken (Ft/kg)(3) Price(4), Production cost(5), Profit(6), Loss(7)

2. ábra

Az ár, az önköltség és a nyereség/vesztés alakulása

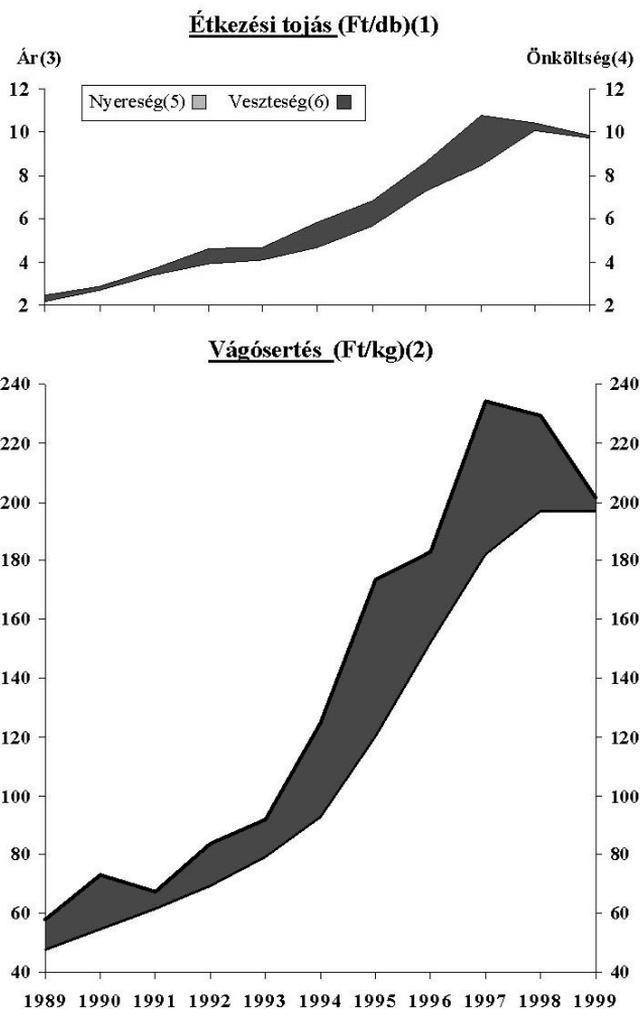

Figure 2: Price, production cost and profit/loss relationships

Eggs (Ft/piece)(1) Pork (Ft/kg)(2), Price(3), Production cost(4), Profit(5), Loss(6)

Az ábrákból jól látható, hogy a vágómarha és a vágócsirke előállítás az évtized során – egy-két sikeres évtől eltekintve – veszteséges volt, fejlesztési célú jövedelem így (átlagosan!) aligha halmozódhatott föl. A tej, a tojás és a vágósertés szinte minden évben nyereséges volt, de a nyereség mértéke évek között, sőt éven belül is igen szeszélyes hullámzást követett. Például az 1 liter tejre jutó eredmény 70 fillér veszteség és 13,6 Ft nyereség között szóródott, míg a vágósertés esetében ez 4,7 Ft és 53,3 Ft nyereség 1 kg-ra vetítve.

Itt szeretnék rámutatni a magyar állattenyésztés egyik kritikus pontjára: nemcsak az a baj, hogy a hatékonysági mutatók általában elmaradnak az európai élmezőnytől, hanem elfogadhatatlanul nagyok az egyes tenyésztők eredményei közötti különbségek. Ebben nyilvánvalóan nemcsak az egyéni adottságok mutatkoznak meg, hanem a meglehetősen egyenetlen szakmai felkészültség is. Ha ezen a téren nem tudunk gyors előrehaladást elérni, akkor az EU-csatlakozás túl nagy szelekciót vált ki a magyar állattenyésztők körében. Ezt még meg lehetne előzni! Az elmondottakat jól illusztrálják az önköltségben és a jövedelmekben kimutatható különbségek, amelyeket az AKII teszüzemi rendszeréből nyert adatokból állítottunk össze (3., 4. ábra).

3. ábra

**A tejtermelés 1998. és 1999. évi önköltségének szóródása
a mezőgazdasági társas-vállalkozásokban**

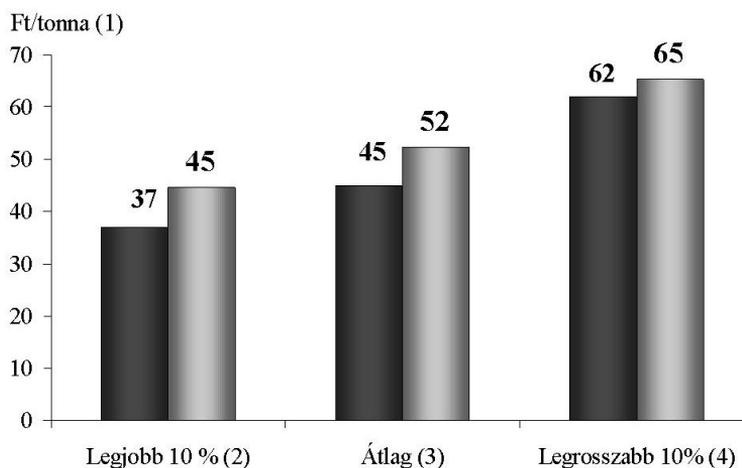

Figure 3: Production cost of milk production in 1998 and 1999 in agricultural companies

Ft/ton(1), Best 10%(2), Mean(3), Worst10%(4)

4. ábra

A tejtermelés 1998. és 1999. évi jövedelmének szóródása a mezőgazdasági társas-vállalkozásokban

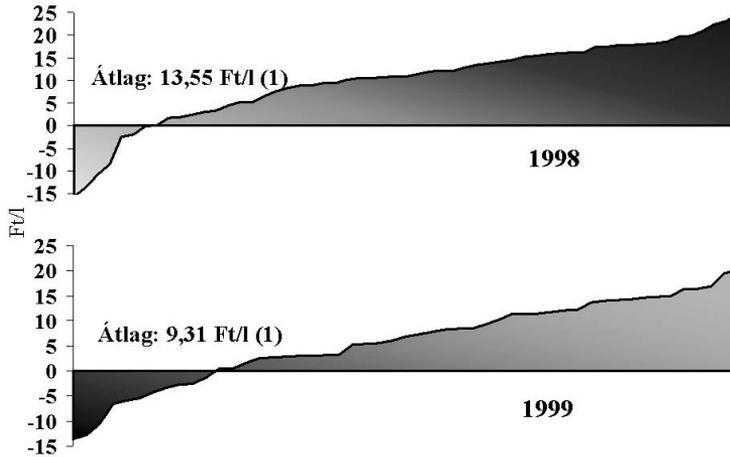

Figure 4: Variance in profit in milk production of agricultural companies (1998, 1999)

Average(Ft/l)(1)

5. ábra

A vágósertés-termelés 1998. és 1999. évi önköltségének szóródása a mezőgazdasági társas-vállalkozásokban

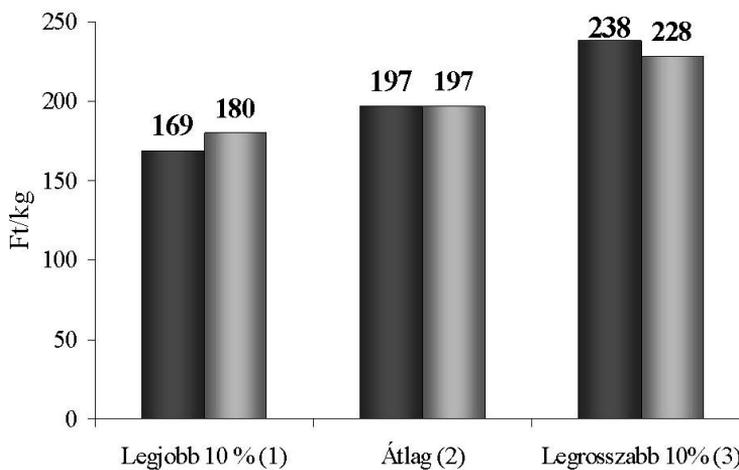

Figure 5: Variance in production cost in pork production of agricultural companies (1998, 1999)

Best 10%(1), Mean(2), Worst10%(3)

6. ábra

A vágósertés-termelés 1998. és 1999. évi jövedelmének szóródása

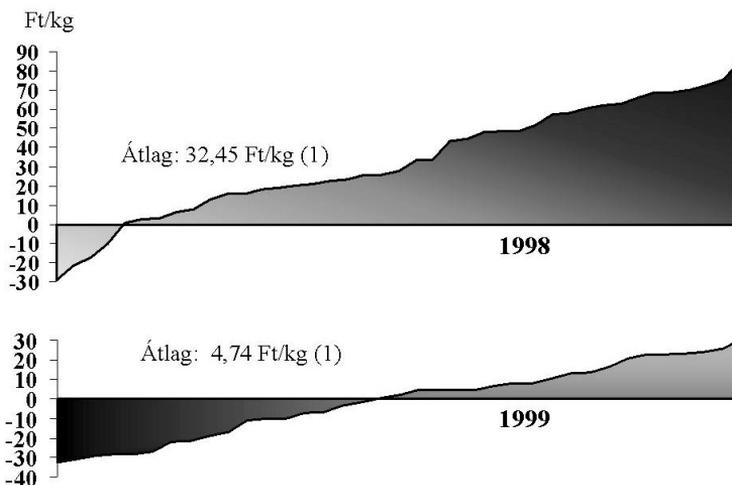

Figure 6: Variance in profit of pork production in agricultural companies

Mean(Ft/kg)(1)

A tej önköltsége (a reprezentatív mintában) tavaly 52 Ft/l volt. Ugyanakkor a legjobb 10% 45 Ft/l, a legrosszabb 10% pedig 65 Ft/l önköltséget mutatott ki. A legjobb és a legrosszabb 10%-nyi termelő fajlagos termelési költségében tehát literenként 20 Ft különbség volt! Ez nekünk, fogyasztóknak sem mindegy! De képzeljék el a felvásárlók érdekeit vagy a piaci rendtartás dilemmáit. S itt csak a társas vállalkozások adatai láthatók. A néhány tehenes törpegazdaságok piaci és jövedelem-pozíciója nyilvánvalóan ennél rosszabb lehet. A jövedelem-szóródás követi az önköltségekben kimutatott különbségeket.

Hasonló a helyzet a vágósertés esetében is. Kilógrammonként közel 50 Ft-os eltérést jól működő piac, állami beavatkozások nélkül nem visel el. A fogyasztók sem! A termékpálya alacsony kooperációs szintjét jól mutatja a jövedelmek szóródása. Az 1998. évben szinte minden sertéstartónak kedvezett a piac, 1999-ben, sőt az idei év első felében is visszaütött a hosszabb távra szóló szerződések hiánya (5., 6. ábra).

Állattenyésztési ágazataink versenyképessége tehát – az első kritérium, a szakmai paraméterek oldaláról – aggasztó és heterogén. Sajnos, ugyanaz mondható el a második kritériumról, az *árverseny-képességéről* is.

7. ábra

A tej termelői árának alakulása az EU országokban és Magyarországon

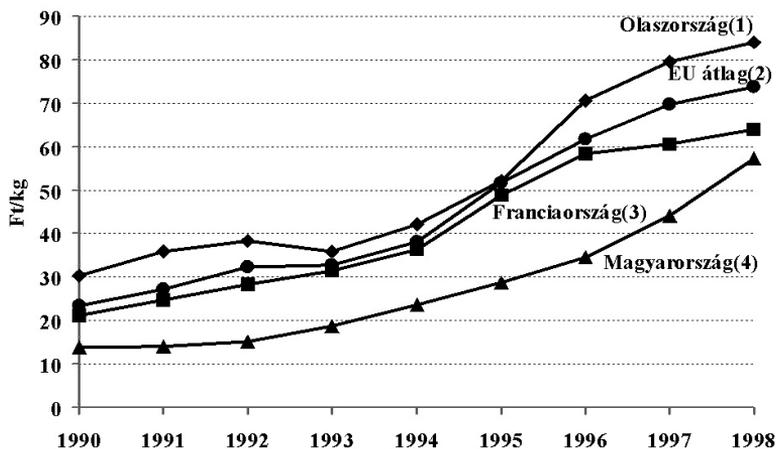

Figure 7: Milk prices paid to the producers in EU countries and Hungary

Italy(1), EU(2), France(3), Hungary(4)

8. ábra

A vágómarha termelői árának alakulása az EU országokban és Magyarországon

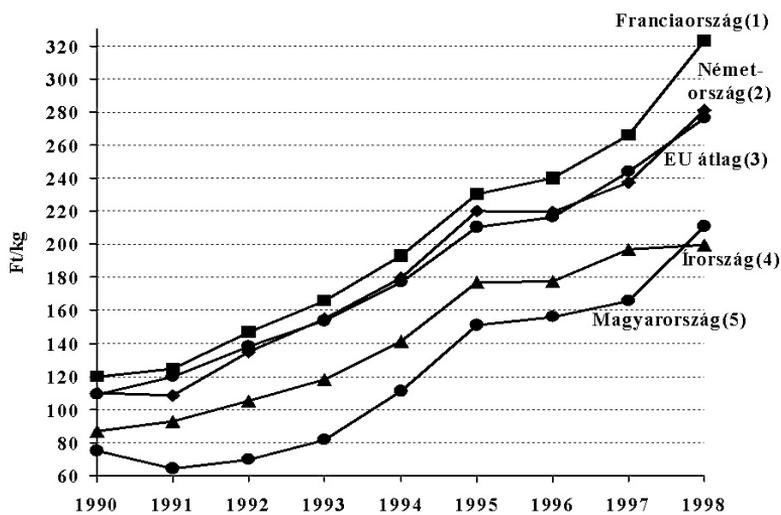

Figure 8: Beef prices paid to producers in the EU and Hungary

France(1), Germany(2), EU(3), Ireland(4), Hungary(5)

9. ábra

A vágósertés termelői árának alakulása az EU országokban és Magyarországon

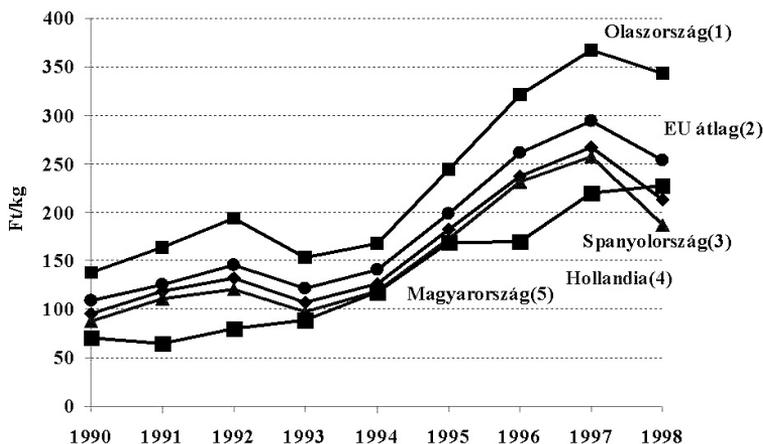

Figure 9: Pork prices paid to producers in EU and Hungary

Italy(1), EU(2), Spain(3), Netherland(4), Hungary(5)

10. ábra

A vágócsirke termelői árának alakulása az EU országokban és Magyarországon

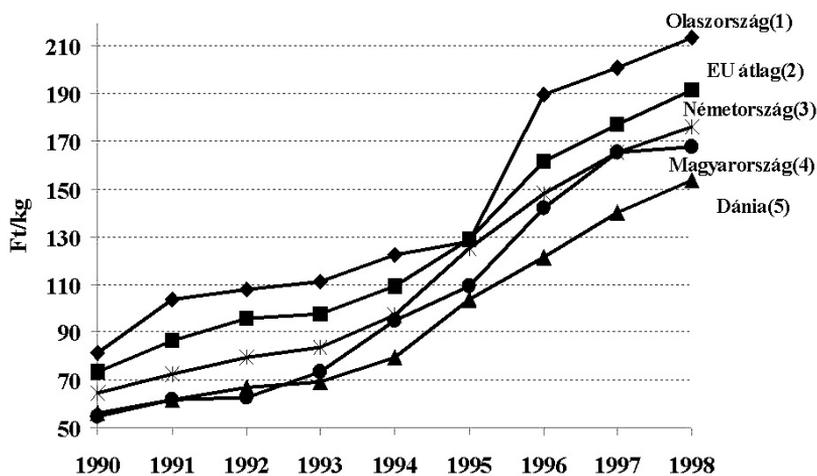

Figure 10: Broiler chicken prices paid to producers in the EU and Hungary

Italy(1), EU(2), Germany(3), Hungary(4), Denmark(5)

Kínálati áraink az elmúlt évtized során erőteljesen közeledtek már a piacvezető EU-országok átlagos szintjéhez. Ennek ellenére – munkabér és takarmány-költségeinknek köszönhetően – még rendelkezünk a versenyképesség szempontjából fontos és jelentős árelőnnyel. A mérték azonban igen különböző. Jelentősnek mondható a vágómarha, szolidnak a tej esetében (7., 8. ábra). A vágósertés és a vágócsirke felvásárlási ára évente és szezonálisan is erősen ingadozó (9., 10. ábra). A közeledés azonban határozott, sőt egy-egy évben már árhátrányról lehet beszélni. Különösen akkor, ha a minőségi megoszlást is tekintetbe vesszük. A második súlyos kockázati tényezőnek ezt a körülményt tekintem: ha az abrakfogyasztó ágazatokban nem sikerül a tenyésztési és a takarmányozási fajlagos mutatókat javítani, ill. – az EU-csatlakozás hatására – bekövetkezik a takarmányárak emelkedése, akkor a magyar tenyésztők jelentős része kiszorulhat a belföldi piacról is!

A VÁRHATÓ VERSENYESELYEYK

Várható versenyeseélyeink sokféleképpen vizsgálhatók. Természetesen sok még a bizonytalansági tényező, a kutató számos hipotézisre, szakmai becslésre kényszerül. Lehet az esélyeket latolgatni ágazatonként, a feltételek alakulásától függően, de izoláltan, a nagyobb összefüggésekből kiragadva. Ez spekulatív eljárás, de nem érdektelen, mert az alapvető eszmei lehetőségekre helyesen derít fényt.

11. ábra

**A vágómarha termelés hatékonysága
(A lehetséges pozíciók összevetése 2002-ben)**

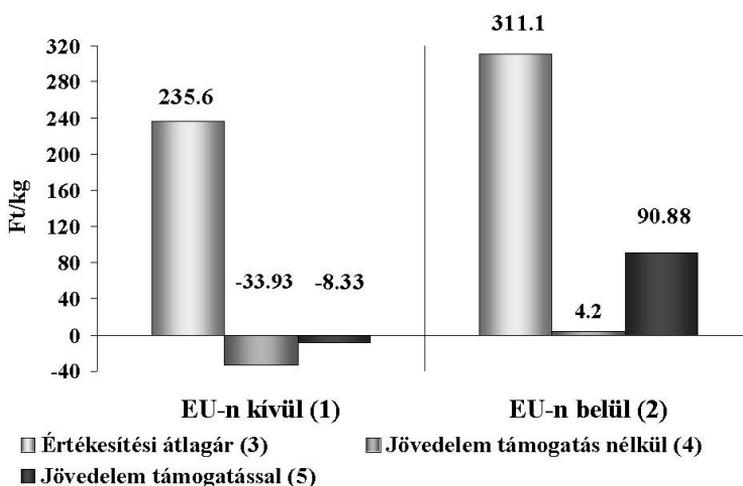

Figure 11: Efficiency of beef production (Possible positions in 2002)

Outside EU(1), Within EU(2), Average market price(3), Profit without subsidy(4), Profit with subsidy(5)

12. ábra

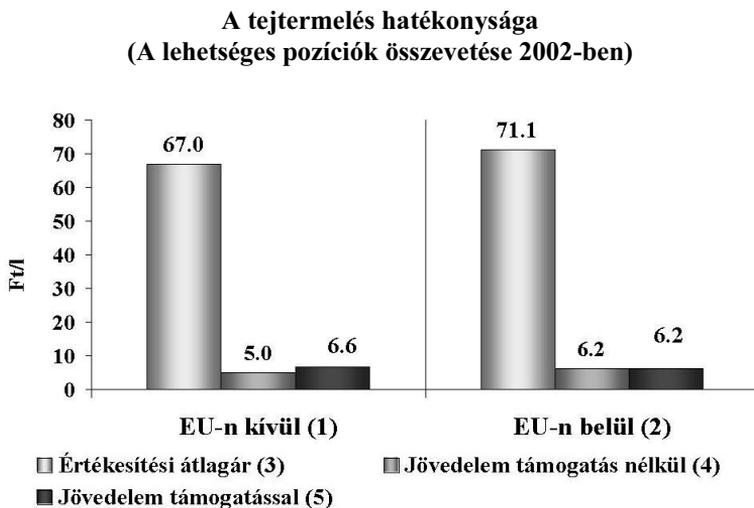

Figure 12: Efficiency of milk production (Possible positions in 2002)

Outside EU(1), Within EU(2), Average market price(3), Profit without subsidy(4), Profit with subsidy(5)

13. ábra

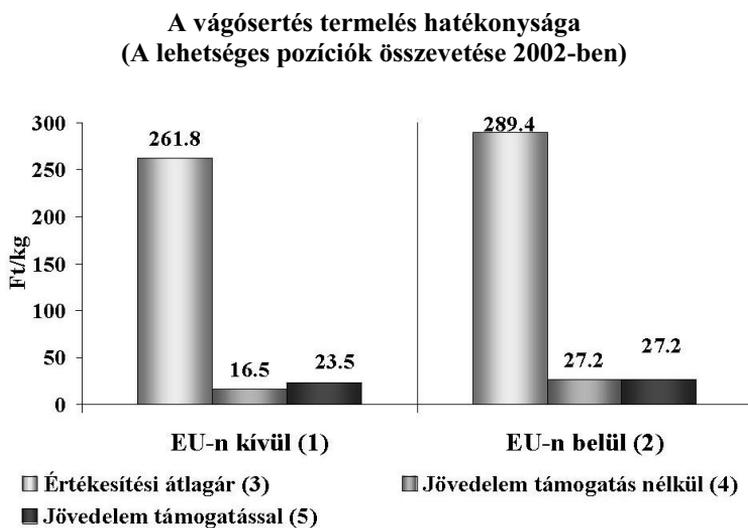

Figure 13: Efficiency of pork production (Possible positions in 2002)

Outside EU(1), Within EU(2), Average market price(3), Profit without subsidy(4), Profit with subsidy(5)

14. ábra

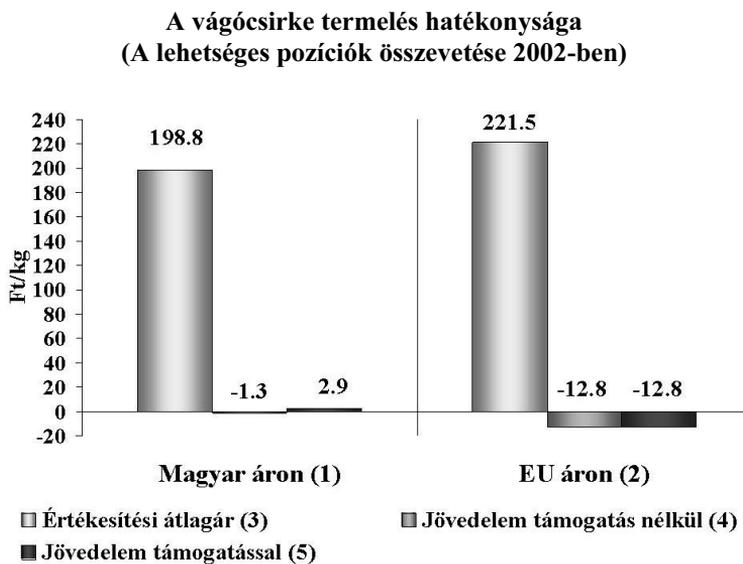

Figure 14: Efficiency of broiler chicken production (Possible positions in 2002)

Hungarian price(1), EU Price(2), Average market price(3), Profit without subsidy(4), Profit with subsidy(5)

15. ábra

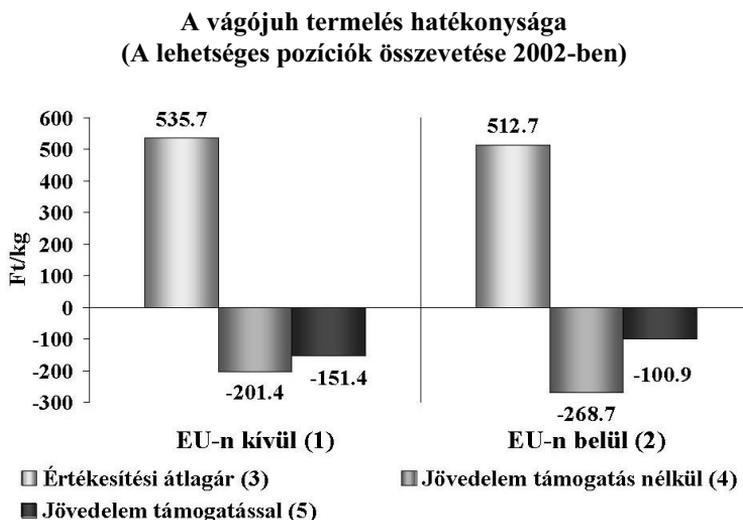

Figure 15: Efficiency of mutton production (Possible positions in 2002)

Outside EU(1), Within EU(2), Average market price(3), Profit without subsidy(4), Profit with subsidy(5)

16. ábra

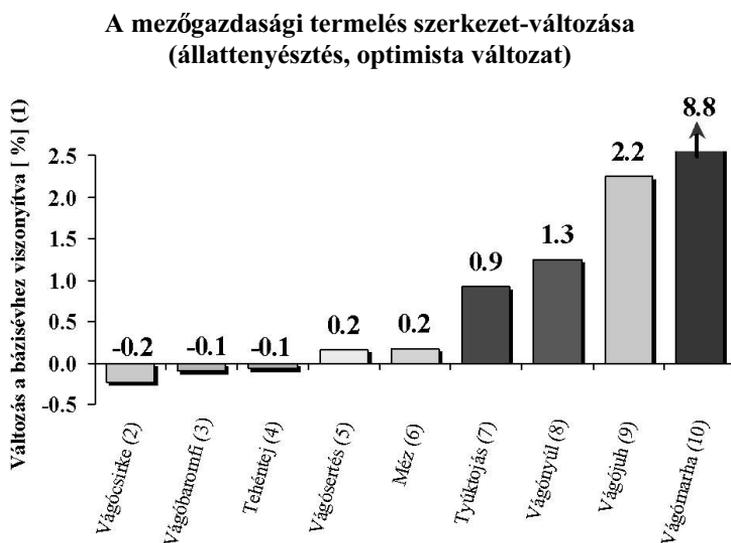

Figure 16: Structural changes in animal production (optimistic version)

Change in % related to the „basis” year(1), Chicken(2), Poultry(3), Milk(4), Pork(5), Honey(6), Eggs(7), Rabbit(8), Sheep(9), Beef(10)

17. ábra

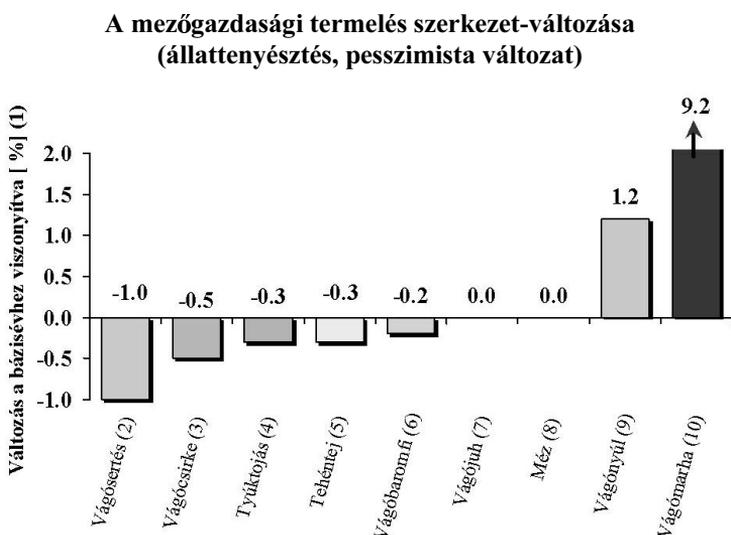

Figure 17: Structural changes in animal production (pessimistic version)

Change in % related to the „basis” year(1), Pork(2), Chicken(3), Eggs(4), Milk(5), Poultry(6), Sheep(7), Honey(8), Rabbit(9), Beef(10)

Az egységes európai piacra (közeledő árakra, azonos támogatásokra stb.) építő számításokból az derül ki, hogy a megváltozott közgazdasági, piaci erőterben legerőteljesebb piaci ösztönző hatás a vágómarha ágazatot fogja érni (11., 12. ábra). A magyar tenyésztők érdekeltsége – azonos feltételek mellett – markánsan javulni fog. A jövedelmezőségi kilátások biztosan nem romlanak a tejtermelők számára sem. E területen mind a szakmai, mind pedig a hatékonysági mutatók kiállják majd a versenyt. Ugyanez már csak némi optimizmussal állítható a vágósertés esetében (13. ábra). A jelenlegi jövedelem-pozíció csak jelentős hatékonyság-javító beruházásokkal, a takarmányárak kontrollált, fokozatos felzárkózásával és az értékesítés jelenleginél nagyobb szervezetségével őrizhető meg.

A jelenlegi hatékonysági mutatók (és termelői adatszolgáltatás!), valamint a várható közgazdasági tendenciák mellett a brojler ágazatban és a vágójuh termelésben – rövid távon – nehéz biztató számításokkal előhozakodni (14., 15. ábra). Természetesen csak „átlagos” értelemben, mert már ma is vannak és nyilván lesznek is versenyképes juhászatok és brojler farmok is. Mindenesetre e két ágazatban különösen radikális biológiai, technológiai- és marketing- fejlesztésekre van szükség a pozíciók javítása érdekében.

Az AKII-ban folyó kutatások során az EU-csatlakozás lehetséges hatásait komplex modellekkel is vizsgáltuk. Már eddig közel 60 forgatókönyv szerint szimuláltuk a várható eseményeket. A főbb variábilis elemek a következők:

- a magyar felkészülés sikeressége (állománykoncentráció, biológiai, technológiai fejlesztések, szervezetség stb.),
- a tárgyalások sikeressége (kvóták, közvetlen jövedelem támogatások stb.),
- az EU-árak és -támogatások változása,
- az árfelzárkózás sebessége,
- a hazai makrogazdasági folyamatok (reálberek, infláció, árfolyamok stb.).

Legfőbb következtetésünk az, hogy a magyar állattenyésztés versenyhelyeit a felkészülés sikeressége, a csatlakozásig behozható fejlesztési lemaradások, végül is a csatlakozás időpontjában jellemző hatékonysági paraméterek döntik el. A csatlakozás hatására bekövetkező azonnali reagálási lehetőség – a folyamatok biológiai meghatározottsága miatt – viszonylag kicsi lesz. A valószínű (enyhén optimista) esetben az állattenyésztés termelési volumene átlagosan 1%-kal fog nőni. A növekményt a tojás, a nyúl, a juh és a vágómarha termelésben erősödő érdekeltség válthatja ki (16. ábra).

Nem kizárt azonban a negatív fejlemények összeadódása, az enyhén pesszimista eset előfordulása sem (17. ábra). Ha a felkészülésben, a tárgyalásban, illetve az itthoni civil szerveződésekben félsiker születik, akkor a magyar állattenyésztés további piacokat veszíthet. Ilyen elkerülendő helyzetben a hús iránti várhatóan 8-10 kg/fős többletigényeket nem hazai termékekkel elégítik ki, s mintegy 400 millió \$-os állati termék export sorsa dőlhet el kedvezőtlen irányba!

A tét tehát nem kicsi. Van bőven teendő: jelentősebb költségvetési támogatás, több, ill. célirányosabb beruházás, EU-konform piacsabályozás és nem utolsósorban a piacrajutást megszervező okos termelői együttműködés kell!

Levelezési cím (*corresponding author*):

Udovecz Gábor

Agrárgazdasági Kutató és Informatikai Intézet

Budapest, 1093 Zsil u. 3/5.

Agricultural Research Institute

Budapest, H-1093 Zsil u. 3/5.

Tel: 36-1-2171011